

## Rapport från rullstolsanpassad naturguidning i Tyresö slottspark och Notholmen 22 maj 2018

Martina Kiibus

En solig och varm försommardag då slottsparkens lummiga grönska kunde erbjuda lite välbehövlig svalka. Det här var en guidning för allmänheten där vi också bjudit in deltagare från olika organisationer och boenden. Guidningen var ett samarbete med Naturskyddsföreningen och Studieförbundet. Jag mötte upp några vid busshållplats Tyresö kyrka och Sofia Arnsten från Studieförbundet mötte dem som kom direkt till slottet.

Sammanlagt blev det 33 personer, inklusive Sofia Arnsten. Åtta personer kom från Hjärnkraft, där en satt i rullstol och två gick med kryckor. En person kom från Afasiföreningen. I övrigt var det en deltagare med rullator och en som gick med kryckor. Det var också tre barnvagnar med tillhörande mammor med. Info via utskick till de olika organisationerna, Barn i Stan, kommunens hemsida, DN På Stan, program från tidigare guidningar och utinaturen.nu (Naturskyddsföreningens hemsida). En kvinna hade sökt runt eftersom det var biologiska mångfaldens dag och hittat guidningen den vägen.

Det blev en underbar dag! Alla hade förståelse för att vi skulle anpassa tempot till de som gick långsammast. Jag sade också i introduktionen att all blomprakt bjuder in till att gå långsamt och bara titta, lyssna och dofta. Och att det faktiskt kan vara skönt även för oss som kan gå att dra ner på tempot ibland.

Vi började själva guidningen vid slottet där jag berättade om biologiska mångfaldens dag; en dag som FN inrättade 2002 för att uppmärksamma värdet av biologisk mångfald. Och att det pågår en massa aktiviteter runtom i landet och världen idag och att vi i Tyresö har valt att erbjuda en tillgänglig naturguidning, så att alla kan ha möjlighet att njuta av mångfalden.

Berättade lite om slottets och kyrkans historia innan vi gick in i slottsparken. De håller på och renoverar terrassen så vi fick gå in i parken genom östra flygeln. Första stoppet var soluret med inskriptionen ”Jag räknar de ljusa timmarna blott” och ”däremellan flyr oersättlig tid”. Gick vidare till en härligt gammal knotig lind. Lät deltagarna känna på lindens lina hjärtformade blad (som Cecilia Lind, kär och ung och slät om kinden!). Berättade om den mångfald av arter som är knuten till linden och att lind är ett samlingsträd på torg längre söderut i Europa. Under den Linden i Berlin, t ex. Vid linden växte det löktrav och skogslök som deltagarna fick smaka och lukta på!

Tog oss längre in i parken och tittade på blommorna. Stannade upp och skickade runt blommorna så att alla skulle få chans att se och dofta på dem. Förgätmigej, smörblomma, midsommarblomster, ängssyra, löktrav och gullviva var några av de blommor vi tog upp. Visade de sinnrika anpassningarna till pollinering, som gullvivans röda streck som liksom leder pollinatörerna rätt. Vi pratade också om hur viktigt det är med pollinerande insekter,

även för att vi ska få mat. Och att när vi försämrar för pollinerande insekter så svälter vi ut oss själva. Och det är ju det här som biologisk mångfald handlar om, både att njuta av mångfaldens färg- och formprakt, men faktiskt om vår egen överlevnad. Och om allas rätt till liv!

Den här tiden på året brukar det vara som bäst med gullviva och kungsängslilja i parken, men den här våren som blev sommar på en gång hade de flesta gullvivorna blommat över redan. Istället var det fullt av midsommarblomster och förgätmigej.

Det växte en hel del gökärt och vårbrodd som deltagarna fick smaka på. Alltid lika uppskattat att få smaka på godsaker från naturen.

Vi fortsatte till en grovstammig ek, pratade om ekens betydelse för den biologiska mångfalden och att den i trehundra år var kronans träd och fick inte huggas ner av andra än kronan själv. Och att för att eken och alla dess invånare ska trivas så måste den stå fritt och solbelyst.

Mitt emot eken står en fin gammal lärk. Lät dem känna på de mjuka barren, som saknar de övriga barrträdens skyddande vaxskikt och därför inte har samma skydd mot uttorkning, vilket är förklaringen till att lärk faller sina barr på hösten.

På en kulle växte några Adam och Eva. Jag gick upp dit med dem som kunde och pekade ut orkidéerna för dem som satt i rullstol. Ovanför kullen blommade tjärblomster och mandelblom som alla fick se. Tjärblomstern med sin klubbiga stjälk som har använts som veckor i gamla oljelampor.

I slänten ner mot nästa gångväg hittade vi några kungsängsliljor, de flesta hade som sagt redan blommat över. Första fynduppgiften var på 1700-talet i Kungsängen utanför Uppsala. Här växte det mängder av humleblomster, som också kallas mormors nattmössa. Medan gullviva kallas för mormors mamelucker!

En hästkastanj i full blom blev nästa stopp. Till skillnad från den äkta kastanjen är hästkastanjens frukter inte ätliga, snarare giftiga. Men har använts som hästfoder. Och här hörde vi göken! Tydlig och fint så att alla kunde uppfatta den. En underbar ton som följde med oss under resten av guidningen! Koltrastarna sjöng för fullt också och förde oss in på varför fåglarna sjunger på våren – för att locka honor till sina revir.

Vi fortsatte till några grovstammiga alar som står nere vid vattnet. Visade hur man kan känna igen al med dess små kottar och berättade varför alen inte får höstfärger som de andra lövträden. I slottsparken och runt ån finns Stockholms läns största förekomst av grovstammiga alar!

Till vänster före bron var det fullt av överblommad gullviva och ljuslila stråk av ängsbräsma. På andra sidan är det klippt och inte alls lika blomrikt. Pratade om fårens och betesdjurens betydelse för artrikedomen och hur blommorna i sin tur lockar till sig en mångfald av insekter och fåglar. Och att våra ängs- och hagmarker är några av världens artrikaste miljöer. Lät deltagarna smaka på ängsbräsmans lite skarpa senaps-/ruccolaliknande smak.

Vid brofästet på Notholmen växer kabbelekan gul och frodig i strandkanten. Här hittade vi också lite ätligt ogräs, som brännässla och kirsål. Samt mängder av spansk körvel som doftar av lakrits.

Längre in på Notholmen berättade jag lite om holmens historia och att Prins Eugen beskrev hur man 1912 åt strömming från fiskaren på Notholmen varannan dag. Något som inte skulle gå att göra idag, då det är alldeles för höga halter organiska miljögifter som PCB och dioxiner i strömmingen.

Vi gick ut på bryggan vid Kalvfjärden och berättade om dess historia och om själva Östersjön. Om det bräckta vattnet, hur sårbart Östersjön är pga artfattigdomen jämfört med Västerhavet och att många arter redan är på gränsen av vad de klarar och därmed är extra känsliga för miljöpåverkan. Utöver de organiska miljögifterna är ett annat stort problem övergödningen, som leder till algblooming, igenväxning och syrebrist. Visade båttoalett-tömningen, som ju är ett sätt att minska belastningen av kväve. Ladusvalor flög kors och tvärs under och över bryggan.

Här tog vi en fikapaus där deltagarna kunde välja att stanna kvar på bryggan, gå längre ut på Notholmen eller sitta lite mer bekvämt vid caféborden. (Jag brukar förvarna caféet innan om att vi kommer!).

Efter pausen gick vi tillbaka in mot parken igen. Stannade till vid en bok och tittade på dess släta gråa stam och fyrtaliga bokollonhättor. Bladskäften är olika långa så att bladen liksom lägger sig som bitar i ett pussel. På så sätt kommer alla bladen åt solljuset samtidigt som de effektivt stänger ute solljuset från att nå ner till marken. Läste upp den gamla lagen från 1734 (som fortfarande gäller!) Huru svin må i ollonskog släppas, som handlar om hur man förvaltar gemensamma resurser.

Så fortsatte vi upp längs hassellén. Visade hur man kan känna igen hassel, som ju växer mer som en strutformad buske utan huvudstam. Lät deltagarna känna på de mjuka ludna bladen som jämförelse med lindens släta blad. Och pratade om nötterna som ju inte ingår i allemansrätten, utan för att få plocka nötter måste man fråga markägaren om lov.

En ihålig ekstock förde oss in på prat om betydelsen av död ved. I stocken är det en massa härlig mulm där olika vedlevande insekter kan frodas. Tycker det är så roligt att de sparar denna stock i en parkmiljö. Vi hittade mer vårbrodd som deltagarna glada tuggade i sig – med härlig smak av gräddkola!

Stannade vid en syrenbuske som stod i full blom och njöt av doften. Pratade också om engelska parken och dess historia. Och om att trots att det är en anlagd park så finns det så höga naturvärden och rik biologisk mångfald här. Mycket av den mångfalden hänger ju samman med att det funnits ädla (sydliga) lövträd som ek, lind och hassel här sedan 1700-talet. Men också att den sköts om på ett sätt så att blomrikedomen gynnas. Flera av deltagarna hade aldrig varit här förut och var helt förundrade över att det var så fint!

I en gräsmatta växte det teveronika eller mormors glasögon som den också kallas. Ett annat namn är Mans trohet, eftersom den har två ståndare som pekar åt varsitt håll...

Så kom vi tillbaka till borggården där jag avslutade guidningen och sammanfattade det vi hade sett och knöt ihop det genom att prata lite mer om biologisk mångfald. Det kändes så roligt att det blev så många ur målgruppen. Och alla var så nöjda och tacksamma!

Höjdpunkter som nämndes: Göken (en kvinna sade att hon inte hade hört göken på flera år), helheten, mandelblommen, alla blommor, att få komma ut, all kunskap som jag förmedlade, att få namn på blommorna, Adam och Eva, mina berättelser, historien, att få fräscha upp minnet, skogslöken, att det fanns så mycket att se på så liten yta och hela guidningen. En kvinna från Hjärnkraft tyckte det var så skönt att gå i en grupp där det var okej att gå långsamt. En av mina stammisar sade att jag skulle ha en eloge för att han lärt sig något, för nu gick han själv och letade efter vårbrodd. För många var det en upplevelse att upptäcka detta smultronställe. Men även de som varit där många gånger tyckte att det var som att upptäcka parken på nytt, att de såg nya saker som de inte tänkt på annars.

Så jag tycker att vi ska göra det här till en årlig tradition, att erbjuda en rullstolsanpassad guidning på Biologiska mångfaldens dag. Och hoppas på lite mer ”normal” vår nästa år! s